

**THE XXI CENTURY EDUCATION: REALITIES,
CHALLENGES, DEVELOPMENT TRENDS**

ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Edited by prof. Tsvietkova Hanna

За наук. ред. проф. Ганни Цветкової

Inter
GING

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.dnb.de> abrufbar.

Bibliographic information published by the Deutsche Nationalbibliothek

The Deutsche Nationalbibliothek lists this publication in the Deutsche Nationalbibliografie; detailed bibliographic data are available on the Internet at <http://dnb.dnb.de> .

Information bibliographique de la Deutsche Nationalbibliothek

La Deutsche Nationalbibliothek a répertorié cette publication dans la Deutsche Nationalbibliografie; les données bibliographiques détaillées peuvent être consultées sur Internet à l'adresse <http://dnb.dnb.de> .

Informazione bibliografica della Deutsche Nationalbibliothek

La Deutsche Nationalbibliothek registra questa pubblicazione nella Deutsche Nationalbibliografie; dettagliati dati bibliografici sono disponibili in internet in <http://dnb.dnb.de> .

Библиографическая информация Немецкой Национальной Библиотеки

Немецкая Национальная Библиотека вносит эту публикацию в Немецкую национальную библиографию; подробные библиографические данные можно найти в интернете на странице: <http://dnb.dnb.de> .

Información bibliográfica de la Deutsche Nationalbibliothek

La Deutsche Nationalbibliothek recoge esta publicación en la Deutsche Nationalbibliografie. Los datos bibliográficos están disponibles en la dirección de Internet <http://dnb.dnb.de> .

**ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ,
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

За науковою редакцією професора Ганни Цвєткової

**THE XXI CENTURY EDUCATION: REALITIES,
CHALLENGES, DEVELOPMENT TRENDS**

Edited by Professor Hanna Tsvietkova

Monograph

Монографія

Hameln 2020

Inter
GING

ISBN 978-3-946407-09-6

(e-book)

<https://doi.org/10.192219/978-3-946407-08-9>

UDK 378.147:37.011.3-051

ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ:
колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни – Hameln : InterGING,
2020. – 658 с.

Науковий редактор – Цветкова Ганна – доктор педагогічних наук, професор (НПУ імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна).

Рецензенти:

Бех Іван Дмитрович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор інституту проблем виховання НАПН України;

Набока Ольга Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Стрельников Віктор Юрійович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, фізичної культури та управління освітою Донецького національного університету імені Василя Стуса та професор кафедри філософії та економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського

Презентована монографія охоплює актуальні питання сучасної педагогічної освіти: історико-педагогічні аспекти формування національно-культурної ідентичності особистості; фундаментальні положення проекту Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку; тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти у реаліях сьогодення; актуальні питання виховання студентської молоді та підготовки конкурентоспроможного на ринку праці як в Україні, так і за її межами майбутнього професійного педагога; тенденції розвитку та пріоритети сучасної освіти. Видання адресоване ученим-дослідникам, вихователям, учителям-практикам, науковцям-початківцям і всім небайдужим до проблем дитинства, виховання, формування національно-культурної ідентичності, розвитку освіти України у столітті цифровізації та глобальних, пандемічних викликів.

The XXI century education: realities, challenges, development trends: collective monograph / Ed.: prof. Hanna Tsvietkova – Hameln : InterGING, 2020. – 658 с.

Editor in chief – Hanna Tsvietkova – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor (National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine).

Reviewers:

Bekh Ivan Dmytrovych – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor, Full Member (Academician) of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Director of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine;

Naboka Olga Georgiivna – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor, First Vice-Rector of Donbass State Pedagogical University

Strelnikov Viktor Yuriyovych – DSc in Pedagogics (Doctor of Pedagogical Sciences), Professor, Professor of the Department of Pedagogics, Physical Culture and Education Management of Vasyl Stus Donetsk National University and Professor of the Department of Philosophy and Economics of Education of M.V. Ostrogradsky Poltava Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

The monograph is dedicated to the actual issues of modern pedagogical education: historical and pedagogical aspects of personality national and cultural identity formation; fundamental basis of The Concept of infant and preschool age children education Draft; trends in the development of preschool and primary school upbringing and education in the times of change and modern realities; topical issues of education of student youth and future teachers professional training in procedural dimensions; developmental trends of the modern education in the context of activity priorities. The publication is addressed to researchers, scientists, educators, teachers-practitioners, scientific researchers beginners and to all of those who is care about different problems of childhood, education, national and cultural identity formation, development of education in Ukraine in times of digitalization, globalization and pandemic challenges.

Co-authors: Svetlana Sysoieva, Hanna Tsvietkova, Ellina Panasenko, Olena Matviienko, Taras Olefirenko, Lidiia Slipchyshyn, Nadiia Sylenko, Olga Reipolska, Tamara Pirozhenko, Svitlana Mykhalska, Olena Khartman, Natalia Gavrysh, Helen Brezhneva, Irina Voityuk, Sopfiia Dovbnia, Halyna Otchenko, Iryna Kuzmenko, Liubov Kanishevskaya, Natalia Vyshnivska, Tetyana Koshil, Halyna Tarasenko, Tetiana Kryvosheya, Bogdan Nesterovych, Mariia Fatych, Olha Sviderska, Sophia Hupalo, Inna Grabovska, Halyna Lemko, Oksana Voroshchuk, Olga Prutsakova, Natalia Shkliar, Olga Funtikova, Olena Polovina, Inna Kondratets, Liudmila Popova, Nadiya Stadnik, Olena Matushevskaya, Yuliya Volynets, Raisa Shulyhina, Natalia Andrushchenko, Viktoriia Galchenko, Liudmyla Semencha, Roman Gurevych, Lazarenko Natalia, Nadiia Opushko, Natalia Kostenko, Nadiia Komarivska, Nataliia Melnyk, Viktoriia Domina, Liudmyla Shanaieva, Irina Lysakova, Oksana Tsykhmeistruk.

Veröffentlicht im InterGING Verlag, Hameln, Deutschland, Juli 2020

Inhaber Marina Kisiliuk

Umschlagbild: <https://pixabay.com>

Umschlaggestaltung: M.Heilberg

Published in Germany

© Copyright © 2020 by Prof., PhD. Hanna Tsvietkova July 2020. This book is an open access publication. Open Access This book is licensed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons license and indicate if changes were made. The images or other third party material in this book are included in the book's Creative Commons license, unless indicated otherwise in a credit line to the material. If material is not included in the book's Creative Commons license and your intended use is not permitted by statutory regulation or exceeds the permitted use, you will need to obtain permission directly from the copyright holder. The use of general descriptive names, registered names, trademarks, service marks, etc. in this publication does not imply, even in the absence of a specific statement, that such names are exempt from the relevant protective laws and regulations and therefore free for general use. The publisher, the authors and the editors are safe to assume that the advice and information in this book are believed to be true and accurate at the date of publication. Neither the publisher nor the authors or the editors give a warranty, express or implied, with respect to the material contained herein or for any errors or omissions that may have been made. The publisher remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright © 2020 by InterGING
Sonnenbrink 20, 31789 Hameln, Germany
www.intergingpublishing.wordpress.com

18. Лопатіна О. О. Казки про чесноти для дошкільнят / О. О. Лопатіна, М. В. Скребцова – Х. : Вид. група “Основа”, 2013. – 128 с.
19. Морально-етичне виховання 1–4 класи (за програмою Л. М. Слотвинської). Посібник для учителя. – Харків : “Основа”, 2012. – 496 с.
20. Толкачова А. С. Формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Толкачова Анжеліка Сергіївна. – Бердянськ, 2014. – 329 с.
21. Фесюкова Л. Б. Виховуємо та навчаємо. Комплексні заняття й ігри для дітей 4–7 років [Л. Б. Фесюкова, І. В. Мирошніченко, І. С. Панасюк, Н. В. Яковлева]. – Х. : Веста: Вид-во “Ранок”, 2009. – 258 с.
22. Хуанхо А. А. Организационно-педагогические условия социально-педагогической поддержки детей – социальных сирот : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Анжелика Аскеровна Хуанхо. – Майкоп, 2006. – 245 с.
23. Bodnarchuk O., Bodnarchuk O., Ersozoglu, R., Kanishevskaya L., Pet'ko L., Turchynova G., Vyshnivska N. Model of Entrepreneurial Corporate Education and Prospects of Professional Development of Managers in Ukraine. – *Journal of Entrepreneurship Education (JEE)*. USA. – 2019. – Vol. 22 Issue 2.

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОБРАЗУ ПРИРОДИ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Галина Тарасенко

доктор педагогічних наук, професор кафедри екології, природничих та математичних наук, Комунальний вищий навчальний заклад «Вінницька академія неперервної освіти»

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0001-9394-2600

tarasenkogal@gmail.com

Тетяна Кривошея

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0003-3598-3724

krivosheja.tatiana@gmail.com

Богдан Нестерович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0003-2042-3281

bogdannester@ukr.net

Анотація. У дослідженні здійснено методологічне обґрунтування принципу образно-пізнавальної цілісності формування у молодших школярів образу природи на засадах інтегрованого підходу до освітніх процесів. Методологічною основою дослідження слугували компетентнісний, культурологічний та інтегрований підходи до освітнього процесу, які успішно реалізуються на тлі його послідовної

гуманітаризації. Необхідність успішного формування в дітей молодшого шкільного віку образу природи зумовлена зростим попитом освіти на результати світоглядного виховання молодих поколінь та екологізацію їх мислення. Акцентована роль мистецьких образів у формуванні в свідомості учнів цілісного образу природи. Як результат дослідження, презентовані варіанти інтеграції наукового і художнього підходів до освоєння учнями об'єктів та явищ природи у виразному різноманітті їх естетичних властивостей.

Ключові слова: образ природи; молодші школярі; інтеграція; гуманітаризація; образно-пізнавальна цілісність.

FORMATION OF IMAGE OF NATURE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN ON THE BASIS OF INTEGRATION

Halyna Tarasenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Ecology, Natural Sciences and Mathematics Department, Communal Higher Educational Institution 'Vinnytsia Academy of Continuing Education'

Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9394-2600

tarasenkogal@gmail.com

Tetiana Kryvosheya

PhD in Pedagogy, Associate Professor of Preschool and Primary Education Department Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3598-3724

krivosheja.tatiana@gmail.com

Bogdan Nesterovych

PhD in Pedagogy, Associate Professor of Musicology Department, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Vinnytsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-2042-3281

bogdannester@ukr.net

Abstract. The research provides a methodological substantiation of the principle of image-cognitive integrity of the formation of the image of nature of junior schoolchildren on the basis of an integrated approach to educational processes. The methodological basis of the study was revealed through competency-based, cultural and integrated approaches to the educational process, which are successfully implemented on the background of its consistent humanitarization. The need for successful formation of the image of nature of children of primary school is due to the increased demand of education for the results of the worldview upbringing of younger generations and greening of their thinking. The role of artistic images in the formation of a holistic image of nature in the minds of pupils is emphasized. As a result of the research, the options of integration of scientific and artistic approaches to the development of objects and phenomena of nature in the expressive variety of their aesthetic properties are presented.

Key words: image of nature; junior schoolchildren; integration; humanitarization; figurative and cognitive integrity.

Актуальність дослідження. Динамічні зрушення в суспільному мисленні обумовлюють низку змін у логіці освітнього процесу. Зокрема, це торкається ставлення освітян до інтеграції змісту освіти. Дедалі стає очевидним, що диференційоване викладання навчальних дисциплін не забезпечує повноцінного розумового і ціннісного осягнення школярами цілісної картини світу, не формує, зокрема, цілісного образу природи, що є цілком необхідним для гармонійного розвитку інтелектуальної та емоційно-вольової сфер учнів.

Предметна центрація навчання народжує перешкоди у встановленні учнями відношень між науковим поняттям чи функцією та відповідним об'єктом навколишнього світу в системі емоційно-ціннісних координат. Це негативно впливає на розвиток екологічної свідомості молодих поколінь. Врешті диференційований підхід до викладання навчальних дисциплін створює певні труднощі і гальмує застосування школярами теоретичних знань у практиці. А це, в свою чергу, значно гальмує формування в дітей природничої компетентності як одного з найголовніших і найочікуваніших результатів освіти в контексті завдань розбудови Нової української школи.

У той же час формальний перехід на інтегроване викладання може стати лише даниною «освітній моді». Адже інтеграція шкільних дисциплін на когнітивній основі серйозних зрушень в екологічній свідомості школярів, на наше переконання, не забезпечить. Якщо екологічну кризу розуміти як закономірний наслідок кризи гуманітарної, то стає очевидним, що поза проблемою цінностей цей суспільний дисонанс не владнати. Лише взаємодія всіх форм суспільної свідомості на тлі відповідного розгортання освітніх процесів може народити такий світогляд, що спонукає діяльність людини та суспільства до гармонійного співіснування зі світом природи (Р. Кіркман). Тому феномен інтеграції можна цілком доказово пояснити суспільними очікуваннями щодо формування у здобувачів освіти цілісного образу природи як складної системи суспільних рефлексій і світоглядно-філософських настанов щодо взаємодії з природою, яка

функціонує не лише на основі наукових знань, а в переплетенні з базовими цінностями людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системне дослідження проблеми інтеграції в освітніх процесах почалося ще в ХХ столітті. В історії педагогіки достатньо відомим є проблемно-комплексний підхід до навчання школярів (Д. Дьюї, С. Шацький). Привертала увагу дослідників й проблема реалізації міжпредметних зв'язків (М. Баранов, О. Беляєв, І. Зверєв, В. Коротов, В. Максимова, Г. Передрій, Н. Самарук, М. Скаткін, М. Фіцула та ін.). Теоретичні основи інтеграції як освітньої перспективи вивчали І. Бех, С. Гончаренко, С. Клепко, Ю. Мальований, І. Підласий, О. Савченко, Г. Селевко, М. Сова, М. Чапаєв та ін.

Дидактичні особливості інтеграції змісту освіти нині досліджують Р. Арцішевський, Н. Бібик, В. Бондарь, К. Гуз, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Козловська, В. Паламарчук, Н. Светловська, С. Якименко та ін. На необхідність реалізації інтеграційних процесів у школі першого ступеня вказують провідні фахівці в царині початкового навчання (Т. Байбара, Л. Варзацька, Ю. Калягін, Н. Коваль, Л. Кочина, О. Онопрієнко, О. Савченко, С. Скворцова, О. Сухаревська та ін.), пояснюючи це домінуванням процесів інтеграції у всіх галузях життєдіяльності людини, новими соціальними запитами, відповідними процесами у попередніх і наступних ланках освітньої системи.

Проблеми інтеграції змісту освіти вивчають знані фахівці в галузі дошкільної освіти (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зайцева, І. Кіндрат, О. Кононко, Ю. Косенко, Н. Лисенко та ін.). У контексті означеної проблеми на увагу заслуговують дослідження, в яких обґрунтовано ідею комплексного (інтегрованого) впливу різних видів мистецтва на особистість (Н. Аніщенко, Е. Белкіна, Л. Ващенко, О. Гайдамака, С. Коновець, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін.).

Проблема ролі та місця образу природи в світоглядній культурі особистості вивчалась здебільшого у філософському ракурсі. В педагогічному аспекті проблема формування в дітей образу природи неодноразово піднімалася вітчизняними дослідниками (Н. Вітковська, С. Жупанин, Л. Коваль, Т. Цвелих, А. Щербо та ін.), утім системного вивчення не дістала. Інтегрований підхід до природничої освіти в початковій школі поки є недостатньо дослідженим. Доволі обмежена кількість робіт торкається методичних аспектів даної проблеми з виходом у площину інтеграції. Зовсім епізодично як науковці, так і практики торкаються у своїх дослідженнях проблеми інтеграції змісту природничої освіти в школі першого ступеня на основі спільних гуманітарно-ціннісних центрів. Саме тому ми обрали цей малодосліджений ракурс для цілеспрямованого вивчення.

Формулювання мети статті. Процес цілепокладання в контексті виконаного дослідження передбачав методологічне обґрунтування принципу образно-пізнавальної цілісності формування у молодших школярів образу природи на засадах інтегрованого підходу. Методологічною основою дослідження слугували компетентнісний, культурологічний та інтегрований підходи до освітнього процесу, які успішно реалізуються на тлі його послідовної гуманітаризації.

Теоретичні основи дослідження. Образ природи у контексті нашого дослідження розуміємо як своєрідну систему знань, уявлень про неї і про місце людини в ній, а також ціннісних установок, які визначають самосвідомість особистості на основі рефлексії власного життя в природі, обумовлюють соціокультурні орієнтації щодо ставлення до природи. Образ природи в такому сенсі можна тлумачити як підсистему світогляду, як соціальне «ядро» особистості, яке обумовлює її відповідальність, раціональну і адекватну орієнтацію щодо діяльності в природі.

Необхідність успішного формування в дітей молодшого шкільного віку образу природи зумовлена зростим попитом освіти на результати

світоглядного виховання молодих поколінь та екологізацію їхньої свідомості. Окреслене завдання набуває особливої ваги у часи загострення екологічної кризи в загальнопланетарному масштабі. Не можна відкинути той факт, що предметноцентроване навчання стримує розвиток екологічної свідомості молодших школярів, оскільки результатом такого навчання, у більшості випадків, стає освоєння дітьми окремих інформаційних блоків щодо природи і соціуму поза кореляційними зв'язками між ними. Найбільше турбує той факт, що в дітей молодшого шкільного віку з переходом в умови шкільного навчання поступово гальмується формування суб'єктивно забарвленого образу природи, і це підтверджено спеціальним дослідженням [9].

У той же час у дітей ще в дошкільному віці цілком успішно народжується власний «образ світу». Попри всю свою недосконалість, він має істотну характеристику – цілісність сприймання навколишнього. Але зі вступом дитини до школи ця цілісність протягом багатьох десятиліть традиційно руйнувалася через кордони між окремими предметами. Предметноцентроване навчання молодших школярів на ранньошкільному його етапі наносило очевидну шкоду формуванню основ екологічної свідомості. Звична логіка освітнього процесу зумовлювала відповідність навчальних дисциплін певним наукам. Як результат, природа була «розшматована» на окремі частини для детального (ізолюваного) вивчення в окремих шкільних предметах. Інтегрувати ж розрізнені знання в цілісну систему учні самостійно не були спроможні.

На допомогу дитині прийшла реформа вітчизняної освіти. В контексті розбудови Нової української школи ранньошкільний етап навчання молодших школярів переведено на інтегровану основу. Сьогодні створюються інтегровані навчальні курси, які здатні забезпечити для учня у єдиному часовому діапазоні всеохоплююче відображення предмета чи явища з наступним перетворенням сприйнятого в «суб'єктивну

пізнавальну цілісність» (І. Бех). Інтеграцію як провідний принцип розвитку сучасних освітніх систем нині розуміють як принцип реалізації освітнього процесу, який ґрунтується на взаємному доповненні різних форм пізнання дійсності і обумовлює становлення багатовимірної картини світу і пізнання себе в ньому [3, с.6]. Учитель же зобов'язаний глибоко осмислити цей принцип і розвинути власні уміння щодо інтегрування змісту природничої освіти.

Найбільш очікуваним результатом інтегрованої освіти, з нашого погляду, повинно стати народження в учня образу природи, розуміння свого місця в ній, а також усвідомлення власної життєвої місії щодо врятування планети від екологічної кризи. Такий образ народжується не лише від природничих знань – велику роль відіграють смисложиттєві цінності, які транслюються у процесі викладання, наприклад, гуманітарних дисциплін. Сьогодні назріла нагальна потреба в гуманітаризації природничої освіти. Це настійливо вимагає від учителя переорієнтації з предметно-змістового принципу трансляції природничої інформації на комплексне формування цілісного образу природу з опорою на базові цінності людства.

Формування в дітей образу природи неухильно спирається на філософію холізму, яка підводить до думки, що природу в школі слід вивчати з погляду її цілісності і нероздільності, адже вона не є механічною сукупністю частин (класів, видів, типів, розрядів тощо). Принцип педагогічного холізму передбачає обов'язкове опертя не лише на раціональне осягнення учнями реалій життя природи, але й на інтуїтивно-ірраціональне заглиблення в контекст вікових і ментальних особливостей сприймання та оцінки школярами світу. Цей, по суті, одвічний пошук шляхів об'єднання раціонального і чуттєвого, теоретичного і духовно-практичного пізнання природи може бути певною мірою зреалізований на базі інтегрованої освіти, її логіки і технологічних особливостей.

Важливу місію у формуванні в дитячій свідомості образу природи виконує принцип образно-пізнавальної цілісності освоєння учнями об'єктів і явищ навколишнього світу на засадах реалізації вчителем інтегрованого підходу та послідовної гуманітаризації змісту природничої освіти. Означений принцип реалізується на основі культурологічних домінант, які утворюються на чітко окресленій ціннісній основі і допомагають акцентувати найбільш важливі екологічні ідеї. Знаменно, що цей принцип допоможе вчителю транслювати природничу інформацію не лише в науковому аспекті, але й образно інтерпретувати її в широкому культурологічному контексті [10]. Настав час активного впровадження ідей Р. Штейнера та створеної ним вальдорфської педагогіки в реалії нової вітчизняної школи і сміливо використовувати інтеграцію наукових та гуманітарних підходів до природничої освіти, включаючи в освітній процес дидактичну художність. Переконані у тому, що мистецькі образи, завдяки творчо-інтерпретаційній природі, можуть уможливити стрімкий розвиток у молодших школярів проєктивної уяви, дивергентного мислення та особистісної рефлексії щодо проблем збереження життя на Землі та власної ролі у цьому.

Завдяки інтеграції природничої та художньої картин світу можна налагодити зв'язки між цілями і завданнями екологічної освіти та художніми знаками-образами, народженими культурою людства. Мистецький образ природи в цьому процесі набуває кардинально важливого значення. Він не є тільки ілюстративним моментом – він утворює надійну емоційно-ціннісну основу пізнання дитиною світу природи, а також пізнання самої себе. Засновник філософської герменевтики Х.-Г. Гадамер резонно вважав, що естетичне пізнання – це спосіб саморозуміння [2]. Саме мистецький образ часто спонукає учнів до рефлексивного заглиблення в суть наявних взаємовідносин з природою і можливості їх поліпшення через «осердечення».

Інтеграція наукової та художньої картин світу працює на основі взаємодоповнення і взаємозбагачення. Саме так у свідомості дитини утворюються ланцюжки асоціацій на основі «зв'язку за сердечним почуттям» (К.Ушинський). Народжується своєрідне культурно-асоціативне поле для трансляції природничої інформації, і це допомагає вчителю реалізувати принцип образно-пізнавальної цілісності в роботі з молодшими школярами.

Як наслідок, з конкретних когніцій у свідомості дітей формується цілісна картина світу, і багатовекторність народжених образів-уявлень допомагає учню орієнтуватися не лише в конкретній темі, але й у споріднених проблемах. Мистецькі знаки-образи природи, які існують ніби в «згорнутому» стані, є гарантом сміливості мислительного процесу, коли він рухається в невідомому напрямі. Асоціативне поле всіляко підтримує пошук розв'язку проблеми, пропонуючи мисленню своєрідні художні опори – образи-уявлення. Це сприяє виникненню в учнів сталих художньо-рефлексивних установок на сприйняття природи – утворюється система художніх асоціацій на її об'єкти і явища, яку можна порівняти зі своєрідною «художньою аурою». Навколо певних об'єктів і явищ природи у свідомості школяра виникає і певний час утримується система художніх асоціацій візуального, слухового характеру, різного культурно-семантичного рівня [7, с.4]. Так поступово народжується в свідомості учня художня картина природи, яка є вагомим складником цілісного образу природи.

Якщо аналізувати шляхи народження образу природи в психофізіологічному аспекті, то слід підкреслити, що цілісний образ природи формується в дітей не раптово, а лише внаслідок системного її пізнання. Це потужно відбувається, зокрема, через накопичення інформації в мозку дитини на основі інтегрованого використання репрезентативних систем – візуальної, аудіальної, кінестетичної, нюхової та смакової. Сенсорно-перцептивна діяльність відіграє важливу роль у формуванні

образу природи. Не менш важливим завданням у цьому зв'язку є переорієнтація дитини з пасивного сприйняття на активне. Найоптимальнішим варіантом при цьому може стати «інтегроване сприйняття різномодальних відчуттів» (О. Костюченко), що виникають у дітей під час безпосереднього контакту з природою на основі взаємодії візуальної, аудіальної, кінестетичної смакової, нюхової перцепції.

Образи природи, що нарожуються в свідомості учнів, можуть слугувати індикаторами оптимального її сприйняття. Так, отримані О. Костюченко результати спеціального дослідження свідчать про те, що включення різномодальних компонентів (аромат, колір, форма, звук) в творчо орієнтовані завдання під час інтеграції сенсорно-перцептивних і когнітивних процесів сприяє підвищенню творчої активності учнів, покращує якість образно-смыслового розуміння і образного віддзеркалення світу, викликає позитивні зміни в емоційних переживаннях [4].

Інші дослідники, зокрема В. Анісімов, справедливо підкреслюють, що репрезентативна система емоційно-перцептивного засвоєння будь-якої інформації у кожної дитини є індивідуально-ситуативною. Це може бути для одного сензитивність до зорових дій, у іншого домінує аудіальний канал і він виокремлює, насамперед, звуковий вираз тієї або іншої інформації; для третього значущою буде вага, розмір, фактура предмету, властивості якого засвоюються за допомогою тактильно-кінестетичного каналу [1].

Для педагога, який працює з молодшими школярами, важливо усвідомлювати, що стимулювання чуттєвих форм пізнання природи під час інтегрованого сприйняття (чуттєвого і вербального) спонукає мобілізацію внутрішніх резервів психіки дитини, її потенційних можливостей щодо цілісного осягнення естетичного потенціалу природи.

Результати дослідження. Осмислення теоретичних аспектів досліджуваної проблеми дозволило змодельовати деякі варіанти інтеграції наукового і художнього підходів до освоєння учнями об'єктів та явищ

природи у виразному різноманітті їх естетичних властивостей. Зокрема, на роль інтегрованої форми ознайомлення дітей з навколишнім у період ранньошкільного навчання можуть з успіхом претендувати так звані *хвилинки милування природою* (від 5 до 10 хвилин в залежності від віку дітей), технологічні особливості проведення яких у початковій школі [8] пропонуємо нижче.

- Хвилинка милування природою повинна відрізнятись від звичайного уроку або навчальної екскурсії способом інформативного домінування – під час милування має переважати не стільки номінативна, скільки емоційно-образна інформація про природу на тлі поперемінного звертання педагога як до інтелектуальної, так і до емоційно-чуттєвої сфери школярів.
- Потрібно повсякчас турбуватися про активізацію чуттєвих аналізаторів учнів, забезпечуючи належну гостроту колірної зору, слуху, тонку диференціацію запахів, тактильних та смакових відчуттів (приклад установок на сприймання: визнач колір весни; відчуй запах літа; назви звуки зими; знайди дерево за корою, вгадай листок навпомацки тощо);
- Слід підносити дитяче сприймання на належний емоційно-образний рівень і пропонувати дітям оцінно-творчі завдання, наприклад: *вербальні* завдання – добір порівнянь (що нагадує листопад? на що схожа кульбаба? з чим порівняємо бурульку?); віршування за пропонованими римами (сонечко – віконечко; рухливий – примхливий; сяє – вкриває та ін.); придумування монологів об'єктів природи (Я – найшвидший струмочок весни; Не топчіть мене, тендітну сніжинку; Жу-жу: я бджілка, мед шукаю; Не руйнуйте мій мурашник тощо); конструювання діалогічного контакту з об'єктами та явищами природи (Моя розмова з квіткою; Суперечка з кропивою; Добрий день, весно; Я розумію пісню пташечки та ін.); складання оповідань і казок екологічного спрямування (Ми з тобою однієї крові; Я за них у відповіді; Люблю травинку і тваринку та ін.); *музично-пластичні*

завдання – придумай пісеньку весняного дощичку; передай голосом плач зимового вітру; станцюй танок листопаду; передай рухами народження підсніжника тощо.

Серед методичних принципів проведення хвилинок проведення милування природою виокремлюємо такі: *динамізм* (вихід за межі статичного споглядання природи, включення дітей в ігри, змагання, конкурси, трудові справи тощо); *діалогічність* (створення інтелектуальних та художніх установок на сприймання об'єктів чи явищ природи, фокусування уваги дітей на проявах естетичної виразності, спонукання учнів до творчого обговорення результатів сприймання у формі діалогу чи полілогу); *художність* (мистецько-образне перетворення сприйнятого за допомогою художніх образів – віршів, загадки, легенд, казок, пісень та ін.); *презентативність* (пов'язування милування з особливими, своєрідними станами природи, у яких природа презентативно являє людям свою естетичну виразність – листопадом, першим снігом, ожеледицею, інієм, відлигою, льодоходом, першими струмками, квітуванням садів, райдугою тощо).

Плідною формою інтеграції наукового і художнього підходів до освоєння учнями початкової школи математичних понять можуть стати *подорожі до секретів формотворення в природі і мистецтві*. Ознайомлення учнів з геометричними формами, їх істотними ознаками, положенням у просторі і на площині можна успішно поєднати з дослідженнями у природі, а також з мистецькими артефактами, які підкреслюють виразність геометричних форм. Засвоєння дітьми своєрідної «математики природи» розширює кругозір молодших школярів, збагачує їх естетичні та інтелектуальні почуття, сприяє інтеграції розумової та естетичної діяльності школярів, спонукає учнів до творчості [5].

Розвиток просторової уяви школярів може відбуватися декількома шляхами: через активізацію сенсорного обстеження об'єктів, розвиток фантазії і художнього мислення. Зокрема, ознайомлення молодших

школярів з точкою, різними видами ліній (прямою, кривою, похилою, ламаною, вертикальною, горизонтальною), відрізком, променем, геометричними тілами (куля, куб, циліндр, конус, піраміда, прямокутний паралелепіпед), плоскими геометричними фігурами (круг, коло, квадрат, прямокутник, трикутник, чотирикутник, багатокутник) можна органічно поєднувати з хвилинками милування природою і мистецькими подорожами до «країн» живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва.

Найпершим кроком може стати відшукування геометричних форм у природі («На городі і в саду різні форми я знайду», «Жива пірамідка», «Весна квітує – шестикутники дарує», «Сонечкові квіти», «Каштанові свічки» та ін.) Корисно включати в роботу з дітьми прийом *сенсорної ортопедії* задля корекції та вдосконалення відчуттів учнів (зорових і тактильних) у процесі сприймання геометричних форм (обстеження на дотик листя, ягід, камінчиків, бурульок; ліплення з піску, глини, снігу тощо). Варто поєднати ці вправи з освоєнням дітьми поняття симетрії («Кожний листочок – симетрії синочок», «Секрети комах», «Симетрія у моєму тілі»).

Мистецькі подорожі у світ форми допомагають дітям зрозуміти узагальненість формотворення в навколишньому житті і відчутти особливу естетику геометричних форм. Наприклад, відома картина П. Пікассо «Дівчинка на кулі» може слугувати своєрідним доказом краси кожної форми. Діти очима художника побачать підкреслений ним контраст кулі та куба, руху і нерухомості, сталості і мінливості. Учні матимуть змогу зрозуміти людське тіло як витвір природи, адже атлет (асоціативно – куб) і гімнастка (асоціативно – куля) уособлюють силу, монолітність, з одного боку, та тендітність і грацію, з іншого.

Скульптурне втілення просторових геометричних фігур (зокрема кулі) варто показати учням на прикладі пам'ятників Землі, які встановлені майже у всіх країнах світу. Славнозвісний «Глобус» у Києві на Майдані

Незалежності (устан.1996) символізує мирну земну кулю з голубами навколо неї, які несуть лаврову гілку. Цей пам'ятний знак у формі кулі закарбував ту географічну точку, від якої вираховують відстань від столиці України до столиць країн світу.

Доволі корисним може стати прийом інтегрованого пізнання ритму в природі і музиці. Дітям важливо зрозуміти, що природа живе за законами ритму, а ритм завжди має на увазі рух. Зокрема, ритми в природі зачаровують своєю виразністю (дощ, снігопад, капіж, морський прибій, припливи та відпливи, схід-захід сонця, зміна дня і ночі, зміна пір року, рух планет навколо сонця, біологічний годинник у житті людини з притаманними йому біоритмами – частотою серцевих скорочень, коливаннями температури тіла, обміну речовин, швидкості поділу клітин, біоелектричної активності мозку, кровотворення та ін.). У цьому зв'язку корисними для дітей є сенсорні вправи типу: «Послухай ритми свого тіла», «Повтори ритм пташиного співу», «Знайди природу в смужечку» тощо.

Ритм як універсальний закон розвитку природи, як універсальна закономірність організації матерії знаходить своє художнє втілення в музиці, хореографії, декоративному мистецтві (орнаменті). Так, ритмічно-темпова організація музики якнайкраще допомагає дітям відчутти виразність звукової палітри природи – руху і шуму води, голосу вітру, співу птахів, криків тварин та ін. Зокрема, музично-дидактичні ігри [6] корисно включати в заняття природознавчого спрямування. Наприклад, гра «Дощик» успішно відтворюватиме ритм руху дощової води (діти за допомогою долонь, пальців імітують ритм дощу з поступовим наростанням і уповільненням темпу, одночасно усвідомлюючи послідовність тривалостей, чергування акцентів, пауз тощо).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Інтегрований підхід до освітньої роботи з молодшими школярами дозволяє суттєво активізувати як «інтелектуалізацію почуттів»

дитини (Л. Виготський), так і «емоціогенність інтелекту» (І. Бех). Інтеграція зумовлює перехід від роздрібненості знань у цілісність виниклих у дітей образів, зокрема образу природи. Але така цілісність не повинна бути аморфною, штучно «змонтованою докупи» завдяки змішуванню різнородних знань. Успішна інтеграція забезпечує перехід кількості інформаційних потоків у нову якість осмислення дітьми природних об'єктів і явищ на рівні їх багатовимірної цінності. Цей процес повинен будуватися на принципах образно-пізнавальної цілісності, гармонійно поєднуючи ознайомлення дітей з науковою та художньою картинами світу. Лише так можна сподіватися на успішне формування в учнів цілісного образу природи. Пропоновані прийоми роботи з молодшими школярами допомагають розширити коло знаннево-ціннісних асоціацій учнів щодо зв'язків і взаємозалежностей у природі, вчать школярів виділяти окрему ознаку не саму по собі, а в системі інших властивостей і зв'язків інтегрованих освітніх галузей, що є основою узагальнення. Врешті набутий досвід комплексного пізнання світу сприятиме формуванню тих особистісних утворень, які визначатимуть ставлення і поведінкову програму дитини щодо природи і соціуму.

Подальшого вивчення потребують технологічні аспекти реалізації принципу образно-пізнавальної цілісності формування у молодших школярів образу природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимов В. П. Арт-педагогический потенциал методик Н.А.Зайцева. Интеллектуально-личностное развитие детей с психофизическими особенностями посредством использования методик Н.А.Зайцева. Минск, 2006. С.11-16. URL: <http://www.metodikinz.ru/publ/?page=.tss.minsk> (дата звернення: 25.05.2020).
2. Гадамер Х. Г. Актуальность прекрасного. Москва : Искусство, 1991. 325 с.
3. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
4. Костюченко О. В. Сенсорно-перцептивні компоненти психічного здоров'я. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості : зб. наукових праць / за ред. В. О. Моляко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2010. Вип.9. С. 171-180.
5. Кривошея Т. М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань.

Початкова школа. 2000. № 3. С. 11-14.

6. Нестерович Б. І. Педагогічні основи позакласної музично-виховної роботи в школі : навчальний посібник. Видання 2-ге доп. Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2015. 276 с.

7. Тарасенко Г. С. Екологізм мистецької освіти в контексті освітньої інтеграції: досвід концептуального пошуку. Мистецтво та освіта. 2018. № 3. С. 2-6.

8. Тарасенко Г. С. Навчаємо пізнавати природу. Харків : Основа, 2008. 208 с.

9. Тарасенко Г. С. Формирование у младших школьников эстетического отношения к природе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Український науково-дослідний інститут педагогіки УРСР. Київ, 1985. 233 с.

10. Тарасенко Г. С. Формування здоров'язбережувальної компетентності вчителя природничих дисциплін у контексті інтегрованого підходу до освітніх процесів. CHERKASY UNIVERSITY BULLETIN: PEDAGOGICAL SCIENCES, 2019. Вип.10-11, С.86-93.

REFERENCES

1. Anisimov V. P. (2006). Art-pedagogical potential of N.A. Zaitsev's methods. Intellectual and personal development of children with psychophysical features through the use of N.A. Zaitsev's methods. Retrieved from <http://www.metodikinz.ru/publ/?page=.tss.minsk> (Accessed 25.05.2020). [in Russian]

2. Gadamer H. G. (1991). The relevance of the beautiful. Moscow: Art, 325 p. [in Russian]

3. Ivanchuk M. H. (2004). Integrated learning: essence and educational potential (education of the personality of the junior schoolchild in the conditions of the integrated approach to training). Chernivtsi: Ruta, 360 p. [in Ukrainian]

4. Kostyuchenko O. V. (2010). Sensory-perceptual components of mental health. Burning problems of psychology: Problems of psychology of creativity and talent: coll. scientific works / ed. V. O. Molyako. Zhytomyr: ZhSU Publishing House named after I.Franko, Issue 9, P. 171-180. [in Ukrainian]

5. Kryvosheya T. M. (2000). Let's reveal to children the beauty of mathematical reasoning. Elementary School, № 3, P. 11-14. [in Ukrainian]

6. Nesterovych B. I. (2015). Pedagogical bases of extracurricular music-educational work at school: textbook. Edition 2nd ext. Vinnytsia: Private entrepreneur Rohalska I.O., 276 p. [in Ukrainian]

7. Tarasenko H. S. (1985). Formation of aesthetic attitude to nature among junior schoolchildren: Ph.D. ped. Sciences: 13.00.01 / Ukrainian Research Institute of Pedagogy of the Soviet Union. Kyiv, 233 p. [in Ukrainian]

8. Tarasenko H. S. (2008). We learn to know nature. Kharkiv: Osнова, 208 p. [in Ukrainian]

9. Tarasenko H. S. (2018). Ecology of art education in the context of educational integration: the experience of conceptual search. Art and education, № 3. P. 2-6. [in Ukrainian]

10. Tarasenko H. S. (2019). Formation of health-preserving competence of a teacher of natural sciences in the context of an integrated approach to educational processes. CHERKASY UNIVERSITY BULLETIN: PEDAGOGICAL SCIENCES, Issue 10-11, P. 86-93. [in Ukrainian]

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	1
РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	3
Ганна Цветкова, Елліна Панасенко ІДЕЇ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.....	3
Олена Матвієнко ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	34
Лідія Сліпчишин ФЕНОМЕН ЯВОРІВСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ШКОЛИ В ІСТОРИЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	52
Надія Силенко ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	65
РОЗДІЛ 2. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ЧАС ЗМІН.....	84

Світлана Сисоєва, Ольга Рейпольська КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ	84
Тамара Піроженко, Світлана Михальська, Олена Хартман ГОТОВНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДО МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	100
Наталія Гавриш, Ольга Рейпольська ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	124
Олена Брежнева ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	139
Ірина Войтюк ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	153
Софія Довбня, Галина Отченко ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	172
Ірина Кузьменко КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	195

РОЗДІЛ 3. ПОЧАТКОВА ОСВІТА: НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИМОГИ..... 219

Любов Канішевська, Наталія Вишнівська ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ГУМАННОСТІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ..... 219

Галина Тарасенко, Тетяна Кривошея, Богдан Нестерович ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОБРАЗУ ПРИРОДИ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАЦІЇ..... 233

Тетяна Кошіль ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ..... 249

Марія Фатич ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 264

РОЗДІЛ 4. ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРАКТИЧНИХ ПОБУДОВАХ.....275

Тарас Олефіренко ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА..... 275

Ольга Свідерська, Софія Гупало Соціально-психологічні аспекти емоційного вигорання студентської молоді під впливом пандемічних викликів.....287

Інна Грабовська РОЗВИТОК МЕТАКОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ І НАВЧАННЯ ЛЮДИНИ.....304

Галина Лемко, Оксана Ворощук ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ..... 329

Ольга Пруцакова СУТНІСТЬ І СФОРМОВАНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ 346

РОЗДІЛ 5. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ВИМІРІ.....358

Наталія Гавриш, Наталія Шкляр ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ РАННЬОГО ВІКУ НА ЕТАПІ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ УМОВ..... 358

Ольга Фунтікова ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МЕТОДИК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: WEB-QUEST ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД..... 372

Олена Половіна, Інна Кондратець ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 384

Людмила Попова ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ

МОВИ	В	XXI
СТОЛІТТІ.....		444

Надія Стаднік, Олена Матушевська, Юлія Волинець	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОШКІЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ.....	463
---	--	-----

Раїса Шулигіна, Наталія Андрущенко	КОНСТРУЮВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ: КОНТЕКСТУАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	479
------------------------------------	--	-----

Вікторія Гальченко, Людмила Семенча	ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ФАКТОР УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	509
-------------------------------------	--	-----

РОЗДІЛ 6. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В ЕПОХУ	ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	523
---	-------------------------------------	------------

Роман Гуревич, Наталія Лазаренко, Надія Опушко, Наталія Костенко, Надія Комарівська	ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР ОСУЧАСНЕННЯ РОБОТИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	524
--	---	-----

Наталія Мельник, Софія Довбня, Галина Отченко	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ, АМЕРИКАНСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ	
---	---	--

КВАЛІФІКАЦІЇ	540
Ірина Лисакова КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	572
Діана Дроздова ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	587
Оксана Цихмейструк ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ Е-ДЕМОКРАТІЇ В ОСВІТУ: ДОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ЧИ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА?	602
Вікторія Дьоміна, Людмила Шанаєва-Цимбал СУЧАСНІ КОМУНІКАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТІ	615